

Minner fra tømmer-skogene og fløtinga

Odd Bjørklund forteller fra forfedrenes dager.

Odd Bjørklund er født på gården Bjørklund i Øverbygd i 1920 og har den siste tida hatt mange historiske innlegg i Nye Troms. Etter å ha vært innom flere yrker og også drevet heimgården i Øverbygd, er han nå snekker ved Elkem i Oslo. Foruten ferieturene går ofte tankene tilbake til heimbygda. Idag forteller han om slitet i skogene.

Fra tidlig i nybyggertida av måtte de store uberørte urskogene utdrives. Hver høst med tømmerbilen og sagsvansene tok menn i skogene fatt. Øksens klang i skogen av sterke hender høretes. Det var nødsarbeid og vinterarbeid i de knagre årene. Det var atåtningen til jordbruket som jo var og blev hovednæringen. Det var hver bidige vinter drifter i Statens skoger, for tømmeret måtte drives ut og bakes og lunnes ut til tømmerveltene med elveleiet.

Før sagbruket kom ved Moastøa ble tømmeret opkjøpt og solgt på auksjon. Men så kom tømmerlensa ved Fleska og tømmeret ble oppskåret ved Moastøa sagbruk. Historien forteller at gamle Tromsø er oppbygda av Målselvtømmer. Det ble gjort anbud på driftene og de billigste anbudene var de som fikk dette arbeidet. Driftene lå som oftes avsides langt borte i liene som innover Henriklia, Vehlvaskvolve. Rengjerslia bak Nordgåsåsen, Rostaåsen, Tølløvsomskogen, Brannmoene og langt innenfor Frihetsli og det var det nesten fem mil. Men det var også mindre drifter nede på Brannmoen, den brant i fordoms dager (derav navnet). «Henriklia» han Henrik ble overrumplet av en bjørn og ble slått ned livløs. Bjørnen begynte å frave og stod på hodet nede, han Henrik våknet og så en utvei. Han la på sprang ut mot elva og båten, men da var bjørnen også hakk i hel etter han, men han reddet seg opp i båten så vidt det var.

Det var nære på, sier historien. Forfedrene forteller: «Det var oftes lang vei til tømmerkogene, det var å stå opp tidlig om morgenen i måneskinn, hesten måtte jo fores en time før de måtte avsted. De brukte som regel elveleiet, da det ikke var brøytet veier i den tid, de måtte passe på skareføret, og elveisene måtte være sikker. Det var lang og strabasøs vei til langt innenfor Frihetsli til de uberørte urskogene. De måtte ha flere tømmerhuggere med i arbeidet, derav stor utnisting av matvarer på siedene og stuttingene. Det var bare å ta ut varer på «krita» hos handelsmannen til driften var ferdighugd og oppgjøret kom, det var for det meste byttehandel, de levde fra hand til munn. Huggerne var vel fornøyd med et par kroner dagen, det var ellers ikke en krone å oppdrive for ungguttene, de måtte bare henge i fra grytidlig om morgenen i månelyst, til sene kvelden i mørket. Sagsvansene gikk i dagevis, det måtte være to på de svære kubikktrærne. Det var heller ikke barkspeider i den tid, det var den skarpe økseeggen å barke hele tømmerstokken i sprutbark, for trærne var jo stivfrosset hele vinteren igjennom. Før de drog avsted opp i tømmerkogene var det værret de drøftet og pratet om, for det var jo ikke værmelding i de gamle dager, ingen radio og knapt nok en avis.

Men de gamle hadde vel kjennskap til himmellegemet, de kunde forutsi værret, de stolte på merkedagene etter den gamle almanakken. Var det en stor lysende ring rundt månen ble det snevær, og var det blafrende nordlys ble det vind og østastorm. De hadde merkedagene, nymåne og minkende måne.

Det var vomtergatene og Mekeli, sjuoverdagene, solvervet, vårjevndøgn, Marit Vassause, Jakob Våthatt, Hunddagene, første søndag i advent og mange flere. Enkelte dager kunne spådommene stemme, men en annen gang kunne de bli noe slukøret når de hadde totalfeilet med sine forutsigelser. Men som oftest måtte de bare dra avsted i storm og kulde, det var hustret og kaldt, det knaket i skogen og vinternatten, det var et dragsug av sno. Hesten ble våt av svette og skumfråden sto rundt bisselet, mens kjøreren satt nedtullet på sleden i varme pelser og komagene med senna i som var gode og varme. Eller du brukte bellinger og skallen som var enda varmere.

De raste avsted oppover Divielva det var som regel rast på Sørlie, der kom hesten på en varm stall og der hadde tømmerhuggeren samlet seg. Men de tok skiene fatt, det var jo så lettvidt å stikke komognebbene inn i vietåvia med sekken på ryggen, med selvlagde ski og en trestav som jo bruktes i den tid.

De gikk i forveien og banet vei med elven, for isen måtte være sikker uten råk, de måtte bare fram til gammen mens den ennå var dag og lyst. Elven var ikke ufarlig - Bestefar fortalte: De var kommet utenfor sletten, de så det blånet i isen i måneskinn elven gikk åpen - det var nære på det.

Det var også som oftes en rast inne på Frihetsli, men det var ennå en 7-8 km inn til hogsten og gammene. Det ble jo ofte trangt om plassen inne i gammene, de lå som regel på reinskinn, med høy og halm i sengebunnen og de hadde varme saueskinnsfeller og kanskje i den tid måtte det vel bli grobunn for lopper og lus, og hvordan da få den ulumskheden av seg måte jo vere et problem uten noen middel. Man hørte bare om grønnsåpe og salmiakk i den tid som kunne ta knekken på styggedyrene. Det måtte da bli en himmelsk atmosfære inne i gammen med våte vadmelsklær, strømper, votter som jo måtte tørkes over ovnsvarmen, og komagene som måtte henges opp og tørkes, men kanskje med ny senna i for hver dag. De kunne ligge borte i tømmerkogene i

uker, men noen måtte ned til bygda og hente mer proviant. Det ble nok hesten som måtte ut på vandring.

Men det var matauk også oppe i skogene, de satte ut barhytter og fanget årfuggel i snarer. Det var jo flokker overalt oppe i skogene, og de satte ut rypesnarer oppunder fjellbandet i viebuskaset. Eller kanskje de tok en rein som var kommet på vidvanke etter sommerbeitet, de ble jo som oftes mat til rovdirene, ulven som var i flokker i den tid, og det var bjørn og jerv helt som opp i våre dager. Eller de fanget hare, den laget jo «galdrer» og de kunne tvinne snarene av hestetagel, det var sterke tråder som et var umulig å slite av. Og de fanget fuggel som lå i «dokka», da brukte de hov. Tømmerhopperne ble sliten av det tunge arbeidet og den lange dagen, de var glupsk i matveien, de trengte mat i «vomma». Eller kanskje de hadde tid å ta et slag kort om kveldene, selv om kortstokken i den tid tilhørte han Gammel-Erik sjøl. Men oppe i loppekassa gikk vel praten sin lystige gang, om hendelser og strofer, helt til han Jon Blund tok dem inn i sin drømmeverden.

TØMMERFLØTINGA

Det hadde blitt St. Hans og midtsommer. Rutbekken hadde løsnat, det var begynt å bli flom. Flommen kunne ofte komme tidligere når det ikke var tele i bakken fra høsten av. Da sto som regel skogen grønn over sneteppet. Det var et syn i midnattsolen. Det ble ofte store katastrofer for bondens åker og potetland når elven gikk over sine bredder. Det var ikke elveforebygging i den tid. Heggblomstring og midnattsol, det spirte og det grodde oppe ved breddene av Målselva. Liv i busker og kratt av fuggel og dyr, fluer og myggsvermer, blodet bruste i årene, det var elskovspill der oppe ved elvebreddene.

Når elven var i passe flomgang måtte tømmerfløterne vurdere, det kunne gjelde dager da elven kunne synke fort ned igjen. Var elven laglig kunne fløtinga være unnagjort på 14 dager. Sank den brått ned igjen kunne det gå flere uker. Det var lang strekning

fra innerste fossen innenfor Frihetsli og helt ned til Moastøa på fem - seks mil. Det kunne være farefullt nedover elva, forbi skjær og fosser og stryk, men fløterne kunne sine ting med å manøvrere båtene. Det gikk jo glatt ned til Høyskarhus, tømmeret kunne sette seg fast og lunnes forbi fossefallet. 5-10 tusen stokker skulle fløtes. De billigste anbudene lå på et par kr. tylfen. Gikk elven over sine bredder rak tømmeret inn i holmer og nes, da var det med båtshaken å få de ut igjen til hovedfaret. Det hendte ofte at elven minket så brått at tømmeret ble liggende igjen på land. Verste strekninga var fra Øvergård og ned til Skjeggenes.

Nesholmene, Fuggelkjøsorene med Øverby, Røykholmen, Bjørkengholmen og Skjellholmene. De hade gode og tungrodde båter, men få av fløterne var svømmedyktige i den tid, derfor hendte flere ulykker den første nybyggertiden. Iver og Ole Kong-sli druknet i Målselva i 1841, i 20 års alderen, og Knut Dørum ved Øse i Rostadelva. Det var ulykker oppe i Divielva, ei av de eldste konene inne på Frihetsli druknet. Achenberg ved Øvergård, Martin Skogstad i Målselven bare for å nevne noen gjennom tidens løp. Bare dragsuget ved Målselvfossen tok syv av de gamle Østerdøler med seg ut i fossefallet.

Sagnet sier at de da de såg ingen redning, stupte de seg bare ut av flåtene før de nådde fossen.

Under de senere år av fløtingen har det ikke vært noen ulykker, unntatt under den siste verdenskrig da utlendingene kom for nære fossefallene og ble tatt av dragsuget, det var tyskere og russere.

Det var hardt arbeide for fløterne fra Skogstadhølen og holmene til Skjeggenes, tømmeret fløt jo innover på de utenkeligste akrokene, det lå tømmer igjen som man fant når slåtten begynte ute i holmene. Elven hadde lagt igjen et sandlag over slåtten, så det var ikke låbrett i det hele tatt, så slåttskarene la ofte ut sine «eder og forbannelser», det var sliping og bryning i ett sett og da atpå denne helvetes myggsvermen i solsteken.

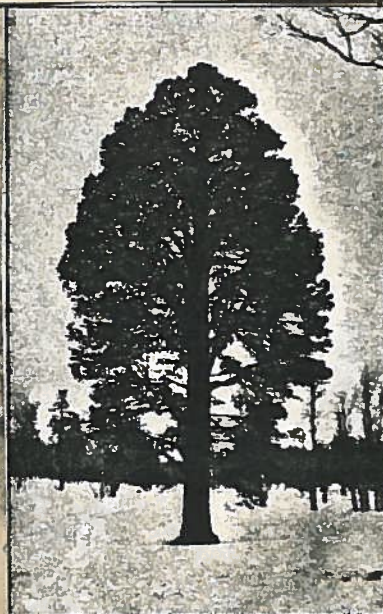
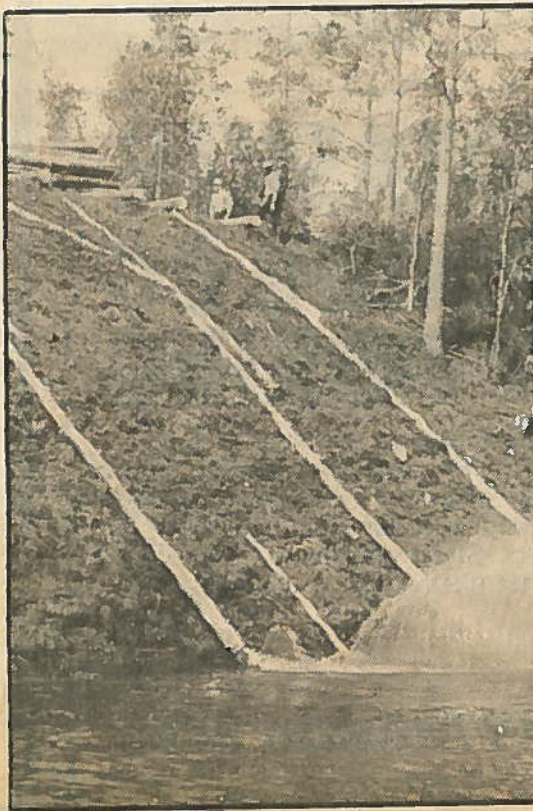
Det steg ofte røk opp ved elvebredden, fløterne måtte raste, de kokte, stekte og braste. Mor og ungene kom ut til elvebreddene når fløterne var i anmarsj, de kom med ekte god rømmegrøt, flatbrød og fenalår, og mor hadde jo laget Larsbakkels og kringler til kaffen. Men de var engstelige for ulykker om det skulle hende noe nedover elva i fosser og stryk. Men de hardbarka gamle fløterne var eksperter. De balanserte på tømmerstokker med båtshaken som rene linedansere. Det var ofte vanskelig å balansere båten nedover «Jutulstंगा» i stormflommen forbi skjær og attkipper, de gamle mestret situasjonen. Skjæret ved Moar var heller ikke så enkelt, båten kunne lett fylles, det var mange episoder man hørte av de gamle, man lyttet bare, man lærte å kjenne Målselvns farlige stryk og farer, det er minner som sitter igjen.

De pratet videre om Arntøre ved Solbergnes, og uhindret forbi Trangen mot det farlige Nymoskjæret, eller Kongsteinen som den kalles, der har det igjennom tidene vært ulykke og forlis, det var farlig i dragsuget med skjær og attkipper. De snakket om Haldøra ved Myre og Trollmelsnesøra ved Løvberg.

Men det gikk vel greit og smertefritt ned mot Målselvfossen når de passet på det veldige dragsuget ovenfor fossefallet når elven var på det grovste. Minket elven ned når de kom til fossen kunne det bli dagelange slit for å få tømmeret løs av flokene, det var et farefullt arbeide. Under fossen var det som oftest det mest farefulle arbeidet, for å få tømmeret videre fra dragsuget, det måtte brukes tau og landra det ut av dragsuget under fossen, å komme med båt var urådlig, ellers ble man dratt inn i dragsuget.

Men under fossen var det ofte stemning i sommerkvalden og midnattsola, bygdefolket var oppmøtt, det ble en liten fest og oppmuntring for fløterne og disse slitets trælere, det var kaffekos og kanskje en dram av arakpunsj. Hjemmebrent fantes ikke i de gamle dager. Men som oftest etter dagelange slit var tømmeret ute av fossen. Stille flyter elva ut i Malangsfjorden, men tømmeret stopper jo ved «lensa» ved Fleska. Det kom hester og vogner som hentet båten opp igjen til bygda, men de måtte jo alikevel til Moen og Målsnes med sine produkter for å byttehandle mot tjære, bark m.m. De kom igjen med de mest fornødne matvarer som mel, korn og sirup, kanskje en pose drops til ungene eller et såpestykke av «pompeia» nyslått høy som var i handel i den tid. Det var bare ikke «Saba de luxe» eller «eau de cologne» i de gamle dager. Men minner sitter igjen om disse slitets trælere som måtte arbeide i ti-tolv timer, legge seg ned og sove i våte klær i regn og tåke, med båtshaket som tak over holdet. De sov og var våte, de var følelseløse, de var hardbarkedede døler, de tålte en støyt. Skulle de ut på sine fornødenheter, høretes ofte eder: «Huff, denne helvetes mygga».

En av karene måtte late vannet, han sto og såg mot himmelen og sa: «Han er tjukk i kveld». Det hadde begynt å bli overskyet. Men fremdeles flyter elva stille og i flom, det er ikke fløting mere, bilene har tatt overhånd.

Dronningen paa Diviaasen.

«Fløter»
Tømmerfløtinga i indre Troms er en saga blott. Men på skogdagen til Statens skoger sist sommer fikk man demonstrert hvordan fløtinga foregikk.

Foto: Johan Sørensen.